

Pentti Linkola ja Signilskärin oppi

—

Mikko Kallionsivu

Yhtä virheellinen on luullakseni käsitys luonnonihailijain epäsosiaalisuudesta. Omien havaintojeni nojalla sijoittaisin päinvastoin tähän emotionaalisesti voimakkaaseen ihmisainekseen keskimääräistä enemmän iloista seurallisuutta, ystävyyssuhteita ja vieläpä nk. onnellisia avioliittoja. Runsas annos myös yleistä sosiaalista mieltä kuuluu niinkään näiden hentomielisten ihmisten luonnekuvaan, *ainakin ennen myöhemmällä iällä vääjäämättömästi odottavaa katkeroitumista*. (Linkola 1971, 92, kurssiivi MK.)

L ainaan edellä hieman yli kolmekymmenvuotiaan Pentti Linkolan (1932–2020) vuonna 1964 julkaisemaa esseettä ”Ihminen, luonto ja yhteiskuntasuunnittelu”. Jälkiviisauden suomin valtuuksin tässä voi nähdä esseistin koko elämänkaaren kirjoittajan itse hahmottelemana. Tunne-elämältään myrskysisän Linkolan suhde ympäristöön oli alusta alkaen ristiriitainen. Hän haki kuumeisesti idealisoitua yhteyttä niin ihmisiin kuin luontoonkin – ja pettyi kerta toisensa jälkeen kohtaamaansa. Tämä dynamiikka synnytti ainutlaatuista esseistiikkaa.

Linkolan valitettava vuoden 2020 poismeno tarjoaa lähtökohdan hänen kaunokirjallisen tuotantonsa kokonaismerkityksen arvioimiseen. Samalla punnittavaksi asettuu väistämättä myös se erikoislaatuinen elämä, josta hänen tuotantonsa selkeästi ponnistaa. Linkolaan pätee hyvin toisen tunnetun suomalaisen vasta-ajattelijan Erno Paasilinnan (1935–2000) kuuluisa toteamus siitä, ettei kirjailijaksi synnytä – on eletävä sellainen elämä, josta syntyy kirjailija.

Tässä esseessä tarkastelen Linkolan elämää ja henkistä perintöä eräänlaisena ekokriittisenä muistikirjoituksena. Samalla teen aiheen kannalta tärkeitä yleisempiä huomioita. Nämä koskevat aikamme kriisiytyneeseen luontosuhteeseen liittyviä affekteja, elämäkertojen tutkimuksellista merkitystä, solastalgian eli ympäristömuutoksen aiheuttaman stressin käsitettä ja ylipäätään ympäristöhumanistisia arvoja. Ennen kaikkea asemoin ristiriitaisen kirjailijapersoonan suomalaisen luontokirjoittamisen kartalle.

Linkola on edelleen Suomen tunnetuin syväekologi. Hän propagoi voimakkaasti paluuta yksinkertaisempaan, ympäristöä ja kanssalajeja kunnioittavaan elämäntapaan. Koska syväekologisen maailmankatsomuksen ja -filosofian, humanistisen eläintutkimuksen, posthumanismin ja ekokritiikin välillä on lukuisia kytkentöjä, on Linkolan elämäntyö suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa luonteva ekokriittinen tutkimuskohde. Hänen tuotantonsa ja yhteiskunnallisen toimintansa merkityksen analysoinnissa riittää jatkossakin työsarkaa.

Linkola jaksaa puhuttaa – kuten hän on tehnyt vuosikymmenten ajan. Hänen poleemisen kehityskriittistä, avoimen elitististä ja vanhemmiten myös jyrkän misantropista ajattelua ei tietenkään tarvitse hyväksyä. Silti Linkolan laaja-alaista työtä inhimillisen ympäristötietoisuuden ja ei-inhimillisen luonnon eteen voi arvostaa – hänen tuotantonsa kiistattomista kaunokirjallisista

ansioista puhumattakaan. 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä juuri Linkola kuvasi niin omaa elävää luontosuhdettaan kuin sen laajempaa, kollektiivista kriisiä. Omalla tavallaan hän sekä ennakoi että osaltaan myös edesauttoi laajempaa ympäristöherätystä, joka luonnehtii tällä hetkellä koko kotimaisen kulttuurin kenttää.

Suorastaan korvaamattomana apuna tämän ristiriitaisen henkilön ja hänen tuotantonsa kokonaismerkityksen haarukoimisessa toimii Riitta Kylänpään kirjoittama, Tieto-Finlandialla palkittu elämäkerta *Pentti Linkola: Ihminen ja legenda* (2017). Paljastaahan se kirjailijan omalaatuisen tarinan uudelta kantilta. Kylänpään teos otettiin valtamediassa innokkaasti vastaan. Värikkäät julkisuuden persoonat ovat ylipäättään kiitollinen uutisaihe. Mutta kiitaton on myös se, että luonnonsuojelulle ja ulkoilmaelämälle elämänsä omistanut Linkola teki itsestään erottamattoman – joskaan ei ristiriidattoman – osan kotimaisten luontosuhteiden kuvaamisen kaunokirjallista kokonaisuusmaata.

Jos Suomessa nähdään olevan amerikkalaistyylinen luontokirjoittamisen genre, on Linkola sen yhteydessä ohittamaton.¹ Hänen mollivoittoisen linjansa jatkajaa – tai haastajaa – odotellaan edelleen. Samalla kirjailijan kestävämmät julkiset ulostulot tekevät hänen tuotantonsa objektiivisen käsittelyn vaikeaksi. Juuri tässä Kylänpään elämäkerta luo selkeyttä. Se toimii muun muassa järjestelmällisenä, joskin akateemiselta kannalta myös kevyenä ja epäproblematisoituna johdatuksena Linkolan ajatteluun. Nuoruuden pasifismista jyrkänvihreään kääntyvän ja omalla laillaan äärikonservatiivisen kirjailijan henkinen kehityskulku on useimmille suomalaisille ainakin pinnallisesti tuttu. Kylänpää näyttää, millaiset ainutlaatuiset elämäkokemukset ja -valinnat ohjasivat Linkolan ajattelun ja kaunokirjallisen ilmaisun kehittymistä käytännössä.

Palkittu Linkola-elämäkerta jäi ilmestymisaikanaan valitettavan vähälle huomiolle kirjallisuudentutkimuksessa. Tämä on harmillista kotimaisen ekokritiikin itseymmärryksen kannalta. Luotiinhan koko suuntaus alun perin nimenomaan luontokirjoittamisen genren systemaattista tarkastelua varten. Englanninkielistä synty-ympäristöä vastaava kartoittava perustutkimus on Suomessa vielä paljolti tekemättä.² Erityisesti luontosuhteensa kaunopuheisessa kuvaamisessa kunnostautuneen Linkolan tuotannon haarukointi on tässä hyvä alku. Onhan kyseisen suhteen ruotiminen ylipäättään koko genren keskeisimpiä ominaispiirteitä.

Kylänpään tietokirjatekstiä lukiessa huomaa pahoittelevansa sitä, että elämäkerrat ovat ajautuneet kirjallisuudentutkimuksessa lapsipuolen asemaan. Akateemisella tasolla kirjailijaan luotetaan tyypillisesti vain kulttuurisen alkutuotannon näkymättömänä artesaanina. Samalla juuri suurelle yleisölle suunnatut kirjailijaelämäkerrat ovat kaikenlaisen kirjallisuutta koskevan tutkimuksen julkisesti näkyvin osa-alue. Lisäksi persoonabrändämisestä on pikkuhiljaa tullut pakonomainen osa mitä tahansa kaupallisesti menestyvää kirjailijuutta. Ja lopulta – elämäkertojen kaupallinen menestys itsessään on nykyään niin

suurta, että niistä on muodostunut monille suomalaiskirjailijoille romaanien kirjoittamista tuottoisampi tapa tulla toimeen. Elämäkerrroista onkin tullut monella tapaa ohittamattomia suomalaisen kirjallisuusinstituution nykytilaa haarukoidessa. Siksi ne ansaitisivat entistä syvällisempää huomiota.

Kirjallisuudentutkimuksen väistyvässä jälkistrukturalistisessa paradigmassa tekstintuottajan intentiot ovat olleet tabuaihe. Barthes’lainen ajatus kirjailijan metaforisesta kuolemasta on muuttunut tutkimusta rajoittavaksi fraasiksi. Vastaavasti postmoderni kielifilosofia on dogmatisoitunut liturgiaksi, joka rajaa joukon tärkeitä keskustelunaiheita kirjallisuustieteen ulkopuolelle. Näkymättömäksi muuttunut tekijä ei ole kuitenkaan hävinnyt minnekään. Toisaalta juuri ekokritiikki pyrkii palauttamaan rakentavan, tuottavan yhteyden kielen ja materiaalian maailman välille. Hieman yksinkertaistaen sen piirissä kieli joko todella kertoo maailmasta – tai sitten sen käyttäjä ei yksinkertaisesti kykene tavoittamaan olennaisinta kielen maailmasuhteesta. Juuri nyt materiaallinen ekokritiikki ja posthumanismi pyrkivät laajentamaan toimijuuden tarkastelun ei-inhimillisen alueelle. Vastaavassa ennakkoluuttomassa hengessä tulisi laajentaa se takaisin myös inhimillisten toimijoiden alueelle.

Aiempi yksipuolinen ja irrallinen kielikäsitys on johtanut osaltaan siihen, että elämäkerrat luodaan ja luokitellaan nykyisin ennen kaikkea tietokirjallisuudeksi. Olemme ylenmääräisessä puhtaudenhalussamme kadottaneet näkyviltämme itse kirjailijat. Tämä on valitettavaa aikana, jona uuden volatiilin toimintaympäristönsä ahdistama kirjailija on jo valmiiksi erityisen kovilla. Onneksi juuri ekokritiikille tyypillisten, revisionististen kielikäsitysten puitteissa on mahdollista rehabilitoida akateemisesti positiivinen – joskaan ei välttämättä *positivistinen* – asenne elämäkerrallista tutkimusta kohtaan. Kirjailija on toisin sanoen pelastettava omanlaiseltaan akateemiselta sukupuutolta. Tämä tarkoittaa tutkijan käsien likaamista, mikä ekokritiikin maanläheiseen linjaan sopiikin. On oltava entistä valmiimpi tarttumaan myös tutkimuksellisesti näennäisen epäpuhtaaseen ainekseen. Ympäristöhumanistiselta kannalta tarkasteltuna erityisen kiinnostavia tässä hahmottelemassani vihreässä paluussa elämäkerralliseen tutkimukseen ovat sellaiset erityisyksilöt, joiden panos yleisen luontosuhteen (tai oikeastaan -suhteiden) kehittymiseen on erityisen merkittävä. Jatkossa analysoin Linkolaa ja hänen tuotantoaan juuri tällaisena poikkeustapauksena – ja nimenomaan kokonaisvaltaisesti.

Uskottavan maastokelpoinen Linkola jos kuka osasi stilisoida itseään. Hän kuitenkin hyödynsi huolella vaalimaansa imagoa enemmän luonnon-suojelullisiin päämääriin kuin kirjailijantyön kaupalliseen edistämiseen. Juuri Linkolan yhteydessä pyrkimys purkaa tekijän omistussuhde omiin teksteihinsä luhistuu omaan tutkimukselliseen mahdottomuutensa. Onhan prominentti tekijäfunktio yksi valitun kirjailijakalastaja-ornitologi-ympäristöfilosofin tuotannon määräävimpiä piirteitä. Tekijä ei tässäkään pääse kiinnittämään tekstiensä viimekätisiä merkityksiä – ainakaan suoraan. Silti

on selvää, että eletyn, koetun, tunnetun, esitetyn ja kirjoitetun välillä vallitsee voimakas intertekstuaalinen vuorovaikutus. Linkolan henkilökohtainen läsnäolo on hänen teksteissään niin vahva, että se väistämättä ohjaa myös lukukokemusta tavalla tai toisella.

Autenttisuutta on tunnetusti vaikea vangita kirjallisuudentutkimuksen kliinisillä välineillä. On kuitenkin helppo nähdä, kuinka Linkola karsastaa tuotannossaan sekä modernismin kokemuksellista irrallisuutta että postmodernin autofiktion sepitteellisyyttä korostavaa epämääräisyyttä ja ironisia piilottelu- leikkejä. Linkolalainen kokija ei toisin sanoen ole sen enempää vapaasti leijailleva yksilösubjekti kuin kaunokirjallinen naamiokaan. Kylänpään elämäkerta paljastaa, kuinka kirjailijan henkilökohtainen suhde julkisuuteen säilyi loppuun asti ambivalenttina. Linkola ei halunnut suojautua tekstiensä taakse, päinvastoin. Hän kirjoitti itsensä vereslihalle. Kuvaavia ovat henkilökohtaiset reaktiot hänen hyvin tuntemansa Pentti Saarikosken (1937–1983) peittelemättömän itsetyytyväiseen julkisuussuhteeseen. Linkola tunnustaa olleensa kateellinen, ettei kyennyt vastaavaan (Kylänpää 2017, 203). Valokeilassa paistattelu tuntui kiusalliselta. Toisaalta hiljaakaan ei voinut olla.

Silmät auki ulkosalla kulkenut Linkola oli taantuvien kotimaisten lintukan-tojen ja uuden tehometsätalouden vakavien ylilyöntien ensimmäisiä tarkkanäköisiä, syvästi huolestuneita havainnoitsijoita. Ekokriittiseltä kannalta onkin tärkeää huomata, että välittömään elinympäristöönsä itsensä voimakkaasti assosioinutta kirjailijaa piinasi voimakas solastalgia eli kotiympäristön haitallisen muutoksen aiheuttama emotionaalisen-eksistentiaalinen stressi. Solastalgiaa synnyttää välittömän elinympäristön rappeutuminen ja muuttuminen kokijalleen vieraaksi.³ Linkolan ydintuotanto käsitteleeekin tätä vaikeasti artikuloitavaa affektia ja sen dramaattisia vaikutuksia. Kirjailijan syvät, sairaalahoitoakin vaatineet masennuskaudet vaikuttivat merkittävästi siihen, mihin suuntaan hänen kirjailijaidentiteettinsä kehittyi.

Vaikka ahdistava solastalginen tunneskaala on yhä laajemmin jaettu, on se edelleen varsin hahmoton. Kehittäessään suomenkielistä ilmaisumuotoa omalle avainkokemukselleen Linkola turvautui yksinkertaista, kotimaista maalaiselämää ja perinteistä fyysistä työtä ihannoivaan nostalgiaan – ja käytäntöön. Kirjailija purki affektiaan ymmärrettävään muotoon yhtä paljon ruumiillisesti kuin kirjoitetuilla sanoilla. Suorituskeskeinen, pasifistinen supermaskuliinisuus kiinnittyi Kylänpään käsittelyssä hyvin. Etenkin Linkolan koko aikuisiän mittainen raataminen kalastajan ammatissa näyttäytyy tätä kautta ennen kaikkea foucault'laisena minän ja kehon muokkausprojektina.⁴ Vaihtoehtoelämäntavalle alistainen ansaintalogiikka ei ollut tehokas, mutta sen kautta otettiin haltuun uniikki yhteiskunnallinen viestintäpositio ja ympäristödiskurssi. Oikeuttihan karu elämäntapa koko vahingolliseksi koetun modernisaation tuomitsemisen.

Linkolalle (suomalainen lähi)luonto ei ollut pelkkä käsitteellinen abstraktio. Se kohdattiin ennen kaikkea omalla keholla ja käytännön tietotaidolla. Olihan

kyseessä modernia teknologiaa minimaalisesti käyttänyt pienyrittäjä ja itseoppinut, lintupiirien syvästi arvostama maasto-ornitologi sekä vannoutunut ulkoilmamihminen, joka organisoii vuodenkiertonsa talvisen verkkokalastuksen ja sulan ajan luontoharrastusten ympärille. Kylänpää korostaa Linkolan ulkoilmaelämää. Haastatellun viljelemät anekdootit kuravesinesteytyksistä, paleltumavammoista ja kumisaappaat jalassa nukutuista reissuöistä alleviivaavat viestiä. Ei-inhimillinen ympäristö ylittää ja sen myös annetaan ylittää koki-jansa fyysiset ja psyykkiset rajat – toistuvasti. Kirjailijan jatkuva fyysinen liike näyttää olleen myös vastalause inhimillistä mukavuudenhalua vastaan. Kuten läheiset todistavat, olivat fyysiset työsuoritteet taloudellista ylipuuhaa sinällään vastustaneelle Linkolalle suorastaan pakonomaisia. Itserääkistä kehittyi myös keino hoitaa horjuvaa mielenterveyttä. Vaikka Kylänpää ei sitä mainitsekaan, kirjailijalle näyttää vuosien mittaan kehittyneen masennusta pahentava ylikunto. Hän kun rentoutui raskaasta kalastajan työstään patikoiden, pyöräillen, hiihtäen ja soutuvaelluksia tehden. Mukavuuksia hän kaihtoi viimeiseen asti.

Luontokirjoittaminen ponnistaa syvältä henkilökohtaisesta. Sen avulla kuvataan yhtä lailla kokijaa kuin itse luontokokemusta. Genren ohittamaton klassikko *Walden* (1845) kertoo yhtä intohimoisen luonnossa liikkujaa Henry David Thoreau (1817–1862) kompleksisesta persoonasta kuin siitä protoekologisesti havainnoidusta ympäristöstä, jonne hän itsensä sijoittaa. Waldenlammen parivuotinen mökkikokeilu ei todellisuudessa ollut niin eristäytynyt, kuin miksi se teoksessa kuvataan. Silti kyse ei ollut pelkästä pinnallisesta poseerauksesta. Thoreau, nuoren Linkolan esikuva, oli kansalaistottelemattomuuden ja konsumerismin vastaisen uusasketismin pioneeri. Tämän jenkkioriginellin määräävä kirjallinen piirre oli hahmotella toisinajattelun ja -elämisen mahdollisuuksia. Kuten Kylänpääkin esittää, luontoimmersiossaan (kin) äärimmäisyyksiin mennyt Linkola oli thoreaulaisempi kuin Thoreau itse (Kylänpää 2017, 194). Linkolan elämäntapaa onkin toistuvasti tulkittu koko elämän mittaisena, luontoaiheisena kokonaistaideteoksena. Muotoilu on hyvä – kunhan siihen kiinnittymällä ei samalla häivytetä tämän poikkeuksellisen elämän mahdollistaneita, hyvin vaativia materiaalisia reunaehtoja.

Thoreauille orjuuden olemassaolo oli verinen loukkaus. Ylikulutuksen ja väestöräjähdyksen vakavasti pelästyttämä Linkola päätyi lopulta vähättele-mään universaalia ihmisarvoa. Hänen ajatteluaan määrittää kuitenkin samalla toislaajisten arvon ja elämisen oikeutuksen voimakas painottaminen. Nopeasti teollistuvassa sotien jälkeisessä Suomessa tämä oli useimmille lähes käsittämätön lähtökohta. Ymmärrettiinhän ei-inhimillinen luonto tässä vaiheessa ennen kaikkea kasvavan materiaalsen elintason mahdollistavana, vapaan amoraalisesti hyödynnettävänä resurssina. Jotain linkolalaisen vakaumuksen historiallisesta radikaaliudesta kertoo sekin, että sen hyväksyminen – tai ylipää-tään ymmärtäminen – tuotti monille kriitikoille vaikeuksia vielä vuosituhannen viimeisellä vuosikymmenellä. Toki monia lukijoita häiritsi sekin, että Linkolalle

*Juuri muuttuvan todellisuuden ja muuttumattoman
ideaalin välisen ristiriidan ratkaisuyritykset muodostavat
keskeisen, traagisen juonteen sekä Linkolan kirjoituksissa
että kirjailijan henkilökohtaisessa elämässä.*

---

tämä lajirajat paljossa ylittävä tarkasteluperspektiivi näyttäytyi ihmisyyttä koskevana nollasummapelinä.

Linkola omaksui biosentriseen kallistuvan maailmankuvansa perusteet jo 1950-luvulla, hieman yli parikymmenvuotiaana. Hänellä oli tapana viettää joka vuosi useita kuukausia Signilskärin karulla lintuhavaintoasemalla. Täällä aika kului muuttolintuja rengastellen ja lintuhavaintoja pedanttisesti muistiin kirjatena. Pientä rahallista korvausta vastaan tehty avustustyö oli yksinäistä. Ahvenanmaan ulkosaariston huoltoyhteyksillä oli tapana katketa. Tällöin toimeen oli tultava yksin ja ruokavaroja tarkasti säädellen. Yksinkertaisesta ulkoilmaelämästä ja silkasta asketismista viehätynyt nuori Linkola vaikutui omasta sitkeydestään. Retriittijaksot saarella vahvistivat uskoa vaihtoehtolämään. Mikä tärkeinä, ne synnyttivät vakaumuksen siitä, että ihminen on (vain) yksi laji muiden joukossa.⁵

Jo kirjailijan isä oli ollut ulkoilmahenkkinen. Kasvitieteen professori Kaarlo Linkola (1888–1942) oli varhaisten kansallispuistohankkeiden keskeinen alullepanija. Kirjailijan sukutaustaa määrittää muutenkin pääkaupunkiseudun sivistysporvarillinen yliopisto- ja kulttuuriliitti. Hänen nuoruutensa sosiaalinen piiri vilisee maamme tulevia suurnimiä. Linkola itse jätti eläin- ja kasvitieteen opiskelun kesken. Keskiluokkainen ura opettajana tai tutkijana ei houkuttanut. Kylänpään haastattelemana Linkola ilmoittaa päätöksen syyksi yksinkertaisesti sen, ettei hän sietänyt puuduttavaa istumatyötä ja elämää sisätiloissa. Vaikkei tätä mahdollisesti hyvinkin haparoivista nuoruudenvalinnoista tehtyä jälkikäteistä tulkintaa kannata ottaa annettuna, resonoi se hyvin kirjailijan elinikäisen levottomuuden ja vastahankaisuuden kanssa. Mielenkiintoisen juonteen tarkastellussa elämässä ja elämäkerrassa muodostaakin sosiaalisen laskun (ei siis tyypillisemmän, tavoitellun *nousun*) omaehtoinen teema. Eikä Linkolan myöhempi fyysinen, psyykinen ja taloudellinen kilvoittelu poikennut nuorena

valitusta, selkeän normipakoisesta linjasta. Sosiaalisesti, kuten todettua, tarina on kuitenkin monimutkaisempi.

Kylänpään elämäkerran alaotsikko ”Ihminen ja legenda” on osuva. Vilkasta julkista keskustelua rekonstruoimalla näytetään, miten kirjailijan legendaarinen erakkobrändi käytännössä rakentui. Samalla puretaan luontokirjailijoihin tyypillisesti liitettyä romanttista myyttiä. Laajan tuttavapiirin omannut ja tällaista ilmiselvästi kaivannut Linkola oli tarvittaessa humoristinen seuramies, suulas torikauppias ja pelisilmää omaava originelli julkkis. Asuinympäristöjensä paikalliset ihmiset hän tunsu laajasti. Lintuharrastus- ja -tutkijapiirit olivat hänen henkilökohtaista ydinryhmäänsä. Korkeakulttuurin suurkuluttajana hän liikkui kotonaan niin akateemisissa ympyröissä kuin kirjailijaseuroissakin. Linkola luennoi paljon, ja hänestä sukeutui median vakiovieras. Hän oli luonnollisesti myös tehokas ympäristöaktiivi. Huolella rakennettu sidoksisuus varmisti osaltaan tuotannon näkyvyyden.

Sidoksisuus ei tarkoittanut urbaaniutta. Helsinkiläistaustainen Linkola inhosi kaupunkielämää ja myös toi tämän tuotannossaan selkeästi esiin. Hän assosioi urbaniteetin rousseaulaisesti kyyniseen laskelmointiin, liikkumattomuuteen, keinotekoiisiin sitoumuksiin ja haitalliseen psyykkiseen (ja tietenkin myös ekologiseen) kuormitukseen. Vastapainoksi tälle kirjailija päätyi jo varhain idealisoimaan omaa luontokeskeistä, kaupunkipakoista, vaativaa, liikkuvaista ja suhteellisen riippumatonta elämäntapaansa.

Kulutusyhteiskunnan ja maaltamuuton tahdin kiihtyessä sekä ympäristötuhojen edetessä Linkola asettui yhä enemmän aikaansa vastaan. Samalla uhmakkaan ulkopuolisen identiteetti korostui korostumistaan. Näen, että kirjailijan tuotanto oli vielä 1970-luvulle tultaessa suhteellisen valoisaa ja varsinkin omaa aikaansa vasten tarkasteltuna myös kognitiivisesti raikasta. Maan älykköpiirit ottivat hänet tässä vaiheessa innokkaasti vastaan. Mutta jo seuraavalla vuosikymmenellä kirjailijan ärhäköiden kannanottojen julkisilta ymmärtäjiltä vaadittiin huomattavasti enemmän suurpiirteisyyttä. Linkolaa ei kuitenkaan vaiennettu missään vaiheessa hengiltä, päinvastoin. Vetäville anekdooteille paalutettu ekopyhimyslegenda – ja tälle osittain päällekkäinen, vähättelevä, hulluksi leimaava tai jopa demonisoiva vastakertomus – karkasi pikkuhiljaa elämään omaa elämäänsä. Kuten niin moni muukin kanta-aottava kirjailija, myös Linkola jäi luomansa poikkeuksellisen roolin vangiksi.

Sosiaalisuudestaan huolimatta Signilskärin oppilas ajoi itsensä lopulta nurkkaan myös yksityiselämässä. Kylänpään käsittelyssä Linkolan kirjallisten maneerien takaa paljastuu älykäs, herkkä, suorasanainen, kuvia kumartelematon ja äärimmäisen jääräpäinen ihminen, joka päätti vastustaa haitalliseksi havaitsemiaan kehityskulkuja ennen kaikkea käytännössä. Kuten elämäkerta osoittaa, lopulta jopa oma perhe ja naisystävät väsyivät kirjailijan karuun, mutta vilpittömään elämänprojektiin. Henkilökohtaiset ja yhteiskunnalliset pettymykset toimivat keskeisenä kaukupohjana kirjailijan kokemalle solastalgialle.

Yksinäisyyden, ahdistuksen, lohduttomuuden ja katkeruuden tunteet motivoivat häntä kirjoittamaan lisää.

Linkolan panos suomalaisen luontosuhteen kehittymiselle liittyykin perustavanlaatuisen pahan olon sanoittamiseen. Hänen ilmaisuskaalansa liikkuu tyypillisesti pidäkkeettömän luonnosta haltioitumisen, riipaisevan surun ja voimattoman raivon välimaastossa. Kuvaavaa on, että linkolalaisuudesta on tullut yleisesti tunnettu käsite.⁶ Eikä kirjailijan ahdingolta puuttunut hiljaisia ymmärtäjiä. Elämäkerrassa kuvatut fanikirjeiden vyöry ja postin kantamat villarukkaslahjavuoret puhuvat puolestaan. Ympäristömuutoksen aiheuttaman ahdistuksen lisäksi Linkola antoi yhdenlaisen ymmärrettävän, tärkeän äänen myös yleiselle muutosvastarinnalle, perinteisten sukupuoli- ja työroolien kriisitymiselle ja maaseudun rakennemuutoksen aiheuttamalle mielipahalle.

Linkola vaati myös muilta ehdottomuutta ja kuria. Poliittisesti tämä kiteytyi perusteilla olleelle Vihreälle liitolle tarjotussa tavoiteohjelmassa vuonna 1986. Suomalaisten ympäristörasitus minimoitaisiin muun muassa suurteollisuuden alasajon, yksityisautoilun kieltämisen ja syntyvyyden säännöstelyn kautta. Eikä tarvetta olisi myöskään monipuoluejärjestelmälle, sosiaaliturvalle tai ammattiyhdistyksille – rahallisesta kehitysavusta puhumattakaan. Jäljelle jäisi lähinnä heikosti lämmitettyjä julkisia tiloja, alkutuotannon yksityisyrittäjyyttä ja ulkoilmaharrastuksia. Laajaa kannatusta tavoitteleva, orastava puolue hylkäsi ymmärrettävästi tämän äärimmäisyyksiin viedyn, demokratianvastaisen ja äkkiväärän suunnitelman.⁷

Toimittajataustaista Kylänpäättä on kritisoitu siitä, ettei hän leimaa Linkolaa suoraan fasistiksi (Siltamäki 2020). Hänen objektiivisen etäännytetty, problematisointia karttava ja reportterimaisella tavalla tunnepakoinen oteensa muodostaa ristivalotuksen esseistin omalle, täsmälleen päinvastaiselle tyylille. Lukijan tehtäväksi jää johtopäätösten tekeminen. Sitä paitsi kiihkeää keskustelua avoimen elitistisen, poleemisen ja omalla laillaan hyvin oikeistopopulistisen Linkolan poliittisista kytköksistä on käyty jo vuosikymmeniä – kuten elämäkertakin osoittaa. Onkin vaihteeksi mukava lukea aiheesta mahdollisimman puolueettomasta näkökulmasta. Toki jos teos olisi kirjoitettu ensisijaisesti akateemiselle yleisölle, vaatisi linja myös auki kirjoitetut perustelut.

Arveluttavien poliittisten sympatioiden lisäksi kannattaa huomata Linkolan ajattelun selkeä kytkös asketismin perinteeseen. On paljastavaa, kuinka kirjailijan yli nelikymmensivuinen tavoiteohjelma muodostuu ennen kaikkea lukemattomista *elämästä pois karsituista asioista*. Linkolalaisen kulutusvastaisen ihannevaltion vertailukohdaksi voi ottaa katolisen Thomas Moren (1478–1535) *Utopian* (1516), yhdistäähän kumpaakin korostunut agraarivaltaisuus, muodin ja ylellisyyksien halveksunta sekä ylipäättään koko yhteiskunnan kattava monastinen eetos. Luenkin Linkolaa paljolti esimodernia perinnettä jatkavana askeetikkona ja toisaalta protestanttisen työmoraalin hyvin sisäistäneenä syväekologisena yksilötason kilvoittelijana. Myös minimalistista elämää juhlistavaa *Waldenia* on luettu usein nimenomaan ankarana kalvinistisena henkistymis-

projektina – vaikka Thoreau siinä concordilaisten jenkkityylistä rahanhimoa ja materialismia vastaan hyökkääkin. Yhden luontokirjailijan rituaalisesti vaalima, piskuinen ryytimaa vertautuu helposti toisen hädin tuskin kannattavaan, hevos- ja ihmisvoimin toteutettuun verkkokalastustoimintaan.

Monimutkaisessa myöhäismodernissa maailmassa välttämättömiin yksilötason kompromisseihin haluton ja samalla hyvin kaunopuheinen Linkola ei päästänyt ketään helpolla – vähiten itseään. Monille hänen äärimmäisen kova arvomaailmansa on jo sinällään ymmärrettävästi liikaa. Jäljellä on vielä ohittamaton kysymys kirjailijan ihmisvihasta. Linkola oli vakuuttunut siitä, että biosfäärimme on ajautunut romahduksen partaalle. Hänen virhepäätelmänsä oli olettaa, että tarpeeksi vakava eksistentiaalinen uhka mitätöisi kollektiivisen moraalin alueen ja että tuhon välttämiseksi voitaisiin hyväksyä itsessään tuhoisten äärikeinojen kirjo. On selvää, ettei kirjailijan syvenevä solastalginen masennus oikeuta mitään. Se kuitenkin selittää paljon. Myöhemmän tuotannon ihmiskunnan harventamiseen liittyvät tuhofantasiat ja avoimet terroristisympatiat sekä toisaalta julkiset onnettomuuskuolemilla iloitsemiset ovat yksiselitteisesti väärin. Niitä ei myöskään puolustella millään tapaa sen enempää Kylänpään elämäkerrassa kuin tässä kirjoituksessakaan.

Linkolan kokemus ympäristöahdistus äärireaktioineen on mitä ajankohtaisiin ympäristöhumanistinen tutkimusaihe. Elämme nopeasti eskaloituvien, globaalien uhkien määrittämässä todellisuudessa. Linkolan itseymmärrykselle ja kirjailijuudelle oli keskeistä sellaisten negatiivisten kehityskulkujen varhainen hahmottaminen, joihin olemme heräämässä kollektiivisesti 2000-luvun puolella. Havaintojensa kaunopuheisen analysoinnin kautta hän johdatti meitä toisaalta niin osuviin, laajempiin tilannearvioihin kuin toisaalta myös linkolalaiseen ihmiskuvaan liittyvään kognitiiviseen umpimetsään. Toisten virheistä voi oppia. Jo yksin tästä syystä on tärkeää tuntea sekä Linkolan älylliset harhapolut että varsinkin se elämänpolku, joka ne synnytti. Ilman elämäkerrallista perspektiiviä hyödyntävää tutkimusotetta tällainen kokonaiskuva ja siitä nouseva syvempi, kontekstoiva ymmärrys jäisi saavuttamatta. Samalla oma itsetuntemuksemme nykyisessä erikoistilanteessa jäisi karttumatta.

Tutkijan omaan arvopohjaan liittyvä itsereflektio on olennainen osa kaikkea humanistista tutkimustyötä. Luonteeltaan avoimen kantaa ottavan ekokritiikin harjoittajille tämä tehtävä on erityisen tärkeä. Koen vapauttavaksi usein toistetun ajatuksen siitä, ettei ihmisarvon vähätteleminen ole ekokritiikon tai ehkä edes posthumanistin tehtävä. On päinvastoin nostettava muiden eliölajien arvostusta entistä ylemmäs. Näin antroposentrismiin vaarallisesti jämähtäneen humanismin aluetta voidaan avartaa positiivisella tavalla. Samalla vältetään linkolalainen, pohjimmitaan itsetuhoinen nollasummapeli, jossa yhdelle lisätty on automaattisesti toiselta pois.

Linkolan esseistiikkaa määrittää voimakkaasti luontoa kokevan erikoisyksilön päänsisäinen yksityistodellisuus. Ihmisten asuttaman maaseudun idealisoinnista huolimatta hänen luontokäsityksensä on pohjimmitaan varsin

umpimielinen. Ihmisten pääosan maailmasta erilleen rajattu ei-inhimillinen luonto on perinteisemmän luontokirjoittamisen vakiotopos. Tämä rajaaminen toimii romantiikan hengessä erittäin oivallisena alustana autenttisille (tai epä-autenttisille) henkistymisen ja suvereenin tunnemaailman kuvauksille. Myös varhaista, perinteisintä ekokritiikkiä on jälkikäteen arvosteltu nimenomaan siitä, että se on kriitikittömästi sisäistänyt alkuvaiheidensa ensisijaisen tutkimuskohteen romanttisen yksilö- ja luontokäsityksen. Tällä vuosituohannella maailma on kuitenkin muuttunut, eikä tällainen tutkimuksellinen piilotelismi näyttäydä yhtä ongelmattomana kuin aiemmin. Etenkin ekologisiin kysymyksiin liitettynä se johtaa pahimmillaan juuri oletettuun massaihmiseen kohdistuvaan halveksuntaan ja vähättelyyn.

Olemme astuneet yhden lajin hallitsemaan aikakauteen, vaikka tämä hallinta olisikin pääasiallisesti tahatonta ja haitallista, itsetuhoistakin. Nykyisessä urbanisaation, globalisaation ja antroposeenin määrittämässä maailmassa ihmiset jälkineen ovat kaikkialla. Luontokirjoittamisen tarkastelun kokonaisuudessa tämä tarkoittaa väistämättä sotkuisen kulttuurin alueen yhä selkeämpää huomioimista. On toisin sanoen löydettävä elinkelpoinen tutkimuksellinen ympäristö myös entistä laajemmille inhimillisille kokonaisuuksille ja varioivimmille tuottajapositioille. Samalla itse luonnon käsite on vakavasti kriisiytynyt.

Vaikka hylkäisimme itse luonnon käsitteen kokonaan, ei sen ympärille rakennettua kirjallisuusperinnettä tarvitse yksioikoisesti mitätöidä ja hylätä. Luontokirjoittaminen on parin vuosisadan ajan toiminut keskeisenä mediumina kehittyvien luonto- tai ympäristösuhteiden jäsentämiselle. Tarvitsemme tällaista kaunokirjallista genreä kipeämmin kuin koskaan aiemmin. Jo pelkästään tästä syystä Linkolan keskeinen asema kotimaisen luontokirjoittamisen verrattain nuorena kaanonissa on kiistämätön.

Linkolan ansioksi voi laskea sen, että hänen teksteissään toislaajisten toimijuutta arvostetaan vilpittömästi ja eläytyen. Samaten hänen varhaisen ympäristötietoisuuden herättelynsä merkitys on suomalaisessa kirjallisuus- ja ympäristöhistoriassa ohittamaton. Mutta muilta osin kirjailijan omassa henkisessä nuoruudenmaisemassa keskeisen Signilskärin karuun, muuttolintujen hallitsemaan retriittiin ei voi enää ehkä jäädä. Tällaista muusta maailmasta ja etenkin muista ihmisistä erillistä, askeettista saareketta kun ei välttämättä enää ole – jos on koskaan ollutkaan.⁸

Antroposeenin ja kuudennen joukkosukupuuton kaltaisista raskaista käsitteistä autuaan tietämättömälle Thoreaulle ajatus peruuttamattomista ympäristötuhoista vaikuttaa olleen äärimmäisen etäinen. Kehittämänsä emersonilaisen transsendentalistisen filosofian mukaisesti hän löysi suurimman pyhytensä neitseellisestä luonnosta – oletetun koskemattomista yhdysvaltalaisista erämaista ja rakastamistaan itärannikon maalaismaisemista. Ainakin tässä suhteessa Thoreau eli meitä viattomammassa maailmassa. Nuori Linkola omaksui tämän optimistisen näkemyksen lukemastaan ja yritti soveltaa sitä

omaan luontokeskeiseen kokemusmaailmaansa. Ajan myötä tästä tuli yhä vaikeampaa. Juuri muuttuvan todellisuuden ja muuttumattoman ideaalin välisen ristiriidan ratkaisuyritykset muodostavat keskeisen, traagisen juonteen sekä Linkolan kirjoituksissa että kirjailijan henkilökohtaisessa elämässä. Lopulta ne johtivat osaltaan myöhemmällä iällä tapahtuneeseen yleiseen katkeroitumiseen, jota hän itsekin ennakoï – kuten edellä siteeraamassani luontoesseessä.

Yhdysvaltalaisittain Linkola edustaisi niin kutsuttua luontokirjoittamisen toista eli ympäristöhuolien voimakkaasti leimaamaa jälkimmäistä aaltoa. Linkolaa ei voi olla vertaamatta hänen itsekin syvästi ihailemaansa Rachel Carsoniin (1907–1964). Kummallakin on pistämätön kyky havainnollistaa, millaista perustavanlaatuaista tuhoa uusien teknisten innovaatioiden kontrolloimaton käyttöönotto voi ihmiselämälle tuottaa. Linkola vertautuu myös maaseutuelämää ihannoivan Wendell Berryn (1934–) vihreään sosiaalikonservaatiivisuuteen. Hänessä voi nähdä myös ekologian lainalaisuuksia suurelle yleisölle tutuksi tehneen Aldo Leopoldin (1887–1948) tiedemiesmäisyyttä. Edward Abbeyn (1927–1989) riemukkaan anarkistista kapinaa hän ei edusta, mutta ehkä sitäkin enemmän Abbeylle tyypillistä sivilisaatiopakoisuutta ja machoilua. Vertailukohtaa löytyy myös luontokirjoittamisen ensimmäisen aallon John Muiriin (1838–1914). Sekä Linkola että avoimen rasistinen Muir juhlistavat estoitta ulkoilmamihmisen – nimenomaan jämäkän ulkoilmamiehen – peräänantamatonta fyysisyyttä. Heitä yhdistää myös hämmentävä kyvyttömyys asettua itsestä poikkeavien ihmisten asemaan.

Edesmennyt Linkola on pohjimmiltaan kuitenkin oma ainutlaatuinen itsensä. Tämän suuren suomalaisen luontokirjailijan mestarillinen kielenkäyttö, julman sarkastiset (ja sarkastisen herkulliset) yhteiskunnalliset kärjistytykset, vilpittön kotiseuturakkaus sekä erityisesti hänen syvä, elävästi kuvattu luontoyhteytensä ovat omaa luokkaansa. Muuttuvan pohjolan perukoilla Linkola hakee edelleen vertaistaan, vaikkei lukija häivyttäisikään lukukokemukseltaan kirjailijan joustamattomuutta, syväekologista elitismiä, ajattelun ilmeisiä virhepäätelmiä ja lopputuotannon luotaantyöntävää ihmisvihaa.

Kirjailijana Linkola on kaikkea muuta kuin kuollut. Tätä hän on ennen kaikkea tunteisiin taitavasti vetoavan, omille kokemuksille rakennetun ja etenkin tunnetasolla autenttisen tyyliensä vuoksi. Ensimmäisenä meistä juuri Linkola astui antroposeenin rujan kynnyksen yli. Ja nimenomaan suomalaisen solastalgian rehellisenä, kaunistelemattomana sanoittajana hänen tekstinsä tulevat kestämään aikaa. Valitettavasti.⁹

Viitteet

1 Luontokirjoittaminen, englanniksi perinteisesti *nature writing*. Säilytän ongelmallisen, mutta merkitysrikkaan ”luonnon”

käsitteen perinnesyistä. Lawrence Buell ehdotti tämän perinteisen genrenimityksen korvaamista akateemisella tavalla kankean,

mutta tarkan ja tyhjentyvän ”ei-fiktiivisen ympäristökirjoittamisen” (*environmental nonfiction*) käsitteellä (1995, 8, 397).

2 Hyvä johdatus mainittuun yhdysvaltalaiseen perustutkimukseen ja sen ongelma-kohtiin, ks. Philippon 2014.

3 Solastalgia on ympäristöfilosofi Glenn Albrechtin kehittämä, koti-ikävää sivuva käsite, jonka avulla hahmotetaan alun perin kodin ja kotiseudun huononevan tilan laukaisemaa, kaiken kattavaa ahdistusta ja lohduttomuutta. Solastalgia muistuttaa äänneasultaan tahallisesti nostalgiaa. Se on kuitenkin muodostettu yhdistämällä latinan kielen sanat *solacium/solari* (lohdutus, lohduttaa), *solus* (yksin oleva, yksinäinen), *desolare* (riistää pois, hylätä, autioittaa) – sekä kreikkalaisperäinen kipuun viittaava päätte *-algia*. Solastalgian voi nähdä kohdistuvan koko heikkenevään biosfääriin kokonaisalueeseen; tällöin sitä kuvataan toisinaan myös ”esitraumaattiseksi” stressireaktioksi vastakohtana käsitteellisesti tutummalle posttraumaattiselle stressille. (Albrecht 2005 ja erityisesti 2019, 27–62.) Linkolan yhtäaikaan korostunut kotiseuturakkaus ja tulevan romahduksen pelokas odottaminen resonoivat myös tämän viimeksi mainitun käsiteaspektin kanssa. Ympäristöahdistusta tutkinut kirjailija ja tutkija Panu Pihkala on suomentanut solastalgian *paikkaipuuksi* (ks. esim. Pihkala 2018).

4 Foucault’lainen minän muokkaaminen tarkoittaa yksilön tapoja muokata omaa itsekuva, kehoaan, elintapojaan, pukeutumistaan, makuaan, mieltymyksiään ja

käytöstapojaan tietyn yhteiskunnallisen aseman saavuttamiseksi. Sen voi ymmärtää myös tiettyjen diskurssien uskottavan haltuun ottamisen kokonaisvaltaisena menetelmänä. (Ks. Kallionsivu 2013, 45–47.)

5 Kylänpää ja Linkola ovat käsitteet yhdessä Signilskärin merkitystä viimeksi mainitulle jo haastattelukokeelmassa *Nyt vasta näen* (Kylänpää 2009, 24–39).

6 Linkolalaisuuden ristiriitaista käsitesisältöä on analysoitu oivallisesti monelta vastakkaiselta kantilta Tere Vadénin toimittamassa kokoelmassa *Linkolan ajamana: Mistä linkolalaisuudessa on kysymys* (2008).

7 Ohjelma kokonaisuudessaan löytyy Linkolan ja Osmo Soininvaaran teoksesta *Kirjeitä Linkolan ohjelmasta* (Linkola & Soininvaara 1987, 111–159). Teos sisältää lisäksi esitystä koskevaa kohteliasta ajatuksenvaihtoa Soininvaaran ja kirjailijan itsensä välillä.

8 Ihmiset tulevat ja menevät. Oikean elämän Signilskär oli 1950-luvulle tultaessa jonkin aikaa autio sen luotsiaseman tyhjennyttyä ja paikan harvojen asukkaiden muutettua saarelta pois. Nykyään paikka on suosittu lintuhavaintokohde, ja itse asema on alan harrastajien aktiivikäytössä. Linkolan alkuperäiset muistiinpanot ovat yksi paikan nähtävyyksistä.

9 Kiitan vilpittömästi Tampereen yliopiston kirjallisuustieteen maisteriohjelmassa Linkolan tuotannosta pro gradu-työnsä tehnyttä filosofian maisteri Rosanna Paloheimoa yhteisistä, stimuloivista keskusteluitamme kuluneiden vuosien mittaan. Ilman hänen intellektuaalista panostaan tämä kirjoitus ei olisi ollut mahdollinen.

Kirjallisuus

Albrecht, Glenn 2005. Solastalgia: A New Concept in Human Health and Identity. *PAN (Philosophy, Activism, Nature)* 3, 41–55.

- 2019. *Earth Emotions: New Words for a New World*. Ithaca: Cornell University Press. DOI: 10.7591/9781501715242.
- Buell, Lawrence 1995. *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press. DOI: 10.2307/j.ctv1nznfzfgsv.
- Kallionsivu, Mikko 2013. *Saiturin kuolema: Kuoleman kulttuuripoetiikkaa angloamerikkalaisessa fiktiossa myöhäiskeskialjalta nykypäivään*. Acta Universitatis Tamperensis. Tampere: Tampere University Press, 2013. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/94543>.
- Kylänpää, Riitta 2009. *Nyt vasta näen*. Helsinki: Otava.
- 2017. *Pentti Linkola: Ihminen ja legenda*. Helsinki: Siltala.
- Linkola, Pentti 1971. *Unelmat paremmasta maailmasta*. Porvoo: WSOY.
- Linkola, Pentti & Osmo Soininvaara 1987. *Kirjeitä Linkolan ohjelmasta*. Ilmestyskirjasto 1. Porvoo: WSOY.
- More, Thomas 1971. *Utopia*. (Utopia, 1516.) Suom. Marja Itkonen-Kaila. Juva: WSOY.
- Philippon, Daniel J. 2014. Is American Nature Writing Dead? Teoksessa *The Oxford Handbook of Ecocriticism*. Ed. Greg Garrard. Oxford: Oxford University Press, 391–407. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199742929.013.022.
- Pihkala, Panu 2018. Ympäristötunteet: Utopedia, Glenn Albrecht ja pieni sanasto. *Elonkehä* 3, 10–15.
- Siltämäki, Tuija 2020. Riitta Kylänpää ei suostunut tuomitsemaan Pentti Linkolaa fasistiksi, vaikka moni sitä häneltä vaati – Hänestä se ei kuulu elämäkerturille. *YLE uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-11473903> (12.4.2021).
- Thoreau, Henry David 2014. *Walden: Elämää metsässä*. (Walden; or, Life in the Woods, 1854.) Suom. Antti Immonen. Kirjapaja: Helsinki.
- Vadén, Tere (toim.) 2008. *Linkolan ajamana*. Into-pamfletti 3. Helsinki: Into.